

Palvelujärjestelmän uudistaminen - R5 mielenterveys- ja päihdepalvelujen -uudistus

Ahall 09.03.2026
637/00.01.02.00/2026

Valmistelija(t) toimialajohtaja Kati Kantanen, puh. 044 740 1951,
kati.kantanen(at)pshyvinvointialue.fi, toimialajohtaja Jari Saarinen
puh. 044 718 6301, jari.saarinen(at)pshyvinvointialue.fi

Päätös

Esittelijä hyvinvointialuejohtaja

Päätösehdotus Aluehallitus päättää esittää aluevaltuustolle, että se hyväksyy mielenterveys- ja päihdepalveluiden uudistuksen (R5) liitteen 1 mukaisesti.

Ennakkovaikutusten arviointi

Ennakkovaikutusten ja riskien arviointi on kuvattu liitteessä 2.

Toimivallan peruste Hallintosääntö § 36

Liitteet ja oheisaineisto

Esityslistan liitteenä:

- Liite 1. Päätösesitys ja perustelut, palvelujärjestelmä R5
- Liite 2. Ennakkovaikutusten ja riskien arviointi, R5
- Liite 3. Palvelujärjestelmäuudistus, taustamateriaali R5

Esityslistan oheisaineistona:

- Henkilöstökysely, raportti
- Asukaskysely, raportti
- Lausunnot ja lausuntoyhteenvedo

Valmistelu

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden uudistus (R5) valmisteltiin kahdessa erillisessä työryhmässä: lasten ja nuorten palveluiden sekä aikuisten palveluiden työryhmissä. Työryhmät valmistelivat uudistusta niin, että esityksen tavoitteena on kehittää ja uudistaa mielenterveys- ja päihdepalveluita. Tavoitteena on selkeyttää palveluiden järjestämisrakennetta, vahvistaa perustason palveluita, tiivistää perustason ja erityistason integraatiota sekä vahvistaa omaa palvelutuotantoa ja vähentää ostopalveluiden osuutta.

Lasten ja nuorten työryhmän puheenjohtajana toimi palvelualuejohtaja Minna Pitkänen ja aikuisten työryhmän puheenjohtajana palveluyksikköjohtaja Teijamari Laasonen-Balk.

Työryhmien työskentelyä ohjasi erillinen ohjausryhmä, jonka puheenjohtajina toimivat toimialajohtajat Kati Kantanen ja Jari Saarinen.

Valmistelun osallistava vaihe

Työryhmien laatimat ensimmäiset luonnokset julkaistiin tammikuussa 2026. Sen jälkeen valmistelussa siirryttiin osallistavavaan vaiheeseen. Tammi–helmikuun aikana toteutettiin laaja vuorovaikutus- ja kuulemisprosessi, johon sisältyivät:

- infotilaisuudet henkilöstölle, asukkaille, kunnille, yrittäjille, järjestöille, Päihdepalvelusäätiölle sekä lautakunnille, jaostoille ja vaikuttamistoimielimille
- kyselyt henkilöstölle, asukkaille ja sidosryhmille
- lausuntokierros
- toimielinkäsittelyt

Sidosryhmätilaisuudet tavoittivat yhteensä noin 184 henkilöä. Asukastilaisuuteen osallistui 23 henkilöä ja henkilöstötilaisuuksiin yhteensä 260 henkilöä. Lausuntoja saapui yhteensä 35. Asukas- ja sidosryhmäkyselyyn saatiin 248 vastausta ja henkilöstökyselyyn 590 vastausta.

Saatu palaute, esitetty vaihtoehtoiset ehdotukset sekä lausunnot analysoitiin huolellisesti, ja niiden perusteella uudistusesitystä täsmennettiin ja viimeisteltiin. Osallistavan vaiheen aineistoa on lisäksi hyödynnetty uudistuksen vaikutusten ja riskien arvioinnissa, joka esitetään liitteessä 2.

Vaikutusten ja riskien arviointi

Vaikutusten ja riskien arviointi on kuvattu liitteessä 2.

Uudistusten toimeenpano

Uudistusten toimeenpano ajoittuu usealle vuodelle (alustava aikataulu on kuvattu liitteessä 1). Toimeenpanon varmistamiseksi muodostetaan eri toimialojen ja palvelualueiden yhteinen johtoryhmärakenne, joka tukee palveluiden yhteensovittamista. Johtoryhmässä linjataan ja tehdään päätöksiä erityisesti lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevista kokonaisuuksista. Linjajohto vastaa yhteisesti sovittujen päätösten toimeenpanosta omilla vastuualueillaan.

Uudistuksista saatavat toiminnalliset hyödyt ja vaikutukset ovat suoraan riippuvaisia toimeenpanon onnistumisesta. Vaiheittainen toimeenpano mahdollistaa muutosten aiheuttamien riskien tarkastelun ja seurannan sekä tarvittaessa nopean reagoinnin. Tämä tukee uudistukseen liittyvien riskien hallintaa.

Uudistuksen keskeiset päätökset ja palvelurakenteet

Mielenterveys- ja päihdepalveluuudistuksessa päätetään, että aikuisten perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palvelut yhdistyvät Pohjois-Savon mielenterveys- ja päihdepalveluiksi. Uudistuksessa aikuisten palvelut perustuvat kolmen aluekeskuksen malliin, joissa aluekeskuksia ovat Iisalmi, Kuopio ja Varkaus.

Aluekeskuksista tuotetaan tarvittavat palvelut ympäröiviin toimipisteisiin palvelutarpeen mukaan. Lasten ja nuorten perustason mielenterveys- ja päihdepalvelut tuotetaan neljässä laajassa perhekeskuksessa: Iisalmi, Siilinjärvi, Kuopio ja Varkaus, ja perhekeskuksista tuotetaan palvelut ympäröiviin toimipisteisiin palvelutarpeen mukaan. Hyvinvointialueen omaa päihdepalvelutuotantoa vahvistetaan ja laajennetaan, ja uusia selviämishoitoasemia perustetaan Kuopioon ja Varkauteen. Lisäksi lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluita vahvistetaan ja laajennetaan kattamaan kaikissa kunnissa 0–19-vuotiaat lapset ja nuoret.

Ahall 19.01.2026 § 11

Valmistelija(t) Kati Kantanen, puh. 044 740 1951,
kati.kantanen(at)pshyvinvointialue.fi, Jari Saarinen
puh. 044 718 6301, jari.saarinen(at)pshyvinvointialue.fi

Päätös

Merkitään pöytäkirjaan, että:

- Tuomo Pekkarinen liittyi kokoukseen asian käsittelyn aikana klo 10.05.

Päätösehdotus hyväksyttiin.

Esittelijä hyvinvointialuejohtaja

Päätösehdotus

Aluehallitus päättää:

1. merkitä mielenterveys- ja päihdepalveluiden palvelu-uudistuksen (R5) luonnoksen (liite 1) sekä valmistelutilanteen tiedoksi.
2. käynnistää sidosryhmien osallistamisen, jossa kevään aikana kuullaan muun muassa henkilöstöä, alueen asukkaita, yrityksiä ja yhdistyksiä.
3. lähettää luonnoksen lausunnoille hyvinvointialueen lautakuntiin, jaostoihin sekä lakisääteisiin ja vapaaehtoiisiin vaikuttamistoimielimiin sekä aluevaltuustoryhmille, Pohjois-Savon kuntiin ja Pohjois-Savon liittoon. Lausunnot pyydetään toimittamaan 15.2.2026 mennessä Pohjois-Savon hyvinvointialueen kirjaamoon.

Ennakkovaikutusten arviointi

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden uudistusta koskeva ennakkovaikutusten arviointi tuodaan käsiteltäväksi uudistusta koskevan päätöksenteon yhteydessä.

Toimivallan peruste Hallintosääntö § 36

Liitteet ja oheisaineisto

Esityslistan liitteenä: Mielenterveys- ja päihdepalveluiden uudistuksen luonnos diolina

Valmistelu

Pohjois-Savon hyvinvointialueella on käynnissä palvelujärjestelmän kokonaisuudistus (Ahall 27.5.2024 § 185), joka koostuu viidestä kokonaisuudesta:

- R1. Vastaanottotoiminnan sekä alueellisen erikoissairaanhoidon ja aikuissosiaalityön uudistus (toimeenpanossa; Avalt 17.6.2024 § 47)
- R2. Osastohoidon, asumisen ja kotiin vietävien palveluiden uudistus (toimeenpanossa; Avalt 17.6.2024 § 47)
- R3. Perhe- ja vammaispalveluiden uudistus (toimeenpanossa; Avalt 16.12.2024 § 80)
- R4. Erikoissairaanhoidon ja yliopistollisen sairaalan uudistus (toimeenpanossa; Avalt 5.5.2025 § 29)
- R5. Mielenterveys- ja päihdepalveluiden uudistus (käynnistetty aluehallituksen päätöksellä 28.10.2024 § 336)

Mielenterveys- ja päihdepalvelut muodostavat läpileikkaavan kokonaisuuden, joka vaikuttaa laajasti hyvinvointialueen palvelutoimintaan. Ne kytkeytyvät terveydenhuollon palveluiden lisäksi muun muassa perhepalveluiden universaaleihin palveluihin, kasvatus- ja perheneuvontaan ja lastensuojeluun. Lisäksi palveluilla on keskeinen yhdyspinta kuntien sivistys- ja nuorisotoimen palveluihin, hyte-toimintaan sekä järjestöihin.

Uudistuksessa tarkastellaan kokonaisvaltaisesti mielenterveys- ja päihdepalveluiden palvelurakennetta aina lasten palveluista ikääntyvien palveluihin. Painopisteenä on johtamisen ja ohjauksen rakenteiden kehittäminen sekä palveluiden integroiminen, kattaen sekä erityis- että peruspalvelut sekä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelut. Tavoitteena on löytää kustannusvaikuttavia ja palveluiden kehittämistä edistäviä toimenpiteitä.

Uudistuksen valmistelua ovat johtaneet ohjausryhmän puheenjohtajina toimialajohtajat Jari Saarinen ja Kati Kantanen. Valmistelutyö on jakaantunut kahteen alatyöryhmään: Aikuisten mielenterveys- ja päihdepalvelut (puheenjohtajana palveluyksikköjohtaja Teijamari Laasonen-Balk) sekä Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut (puheenjohtajana palvelualuejohtaja Minna Pitkänen).

Mielenterveys ja päihdepalveluiden uudistuksen keskeiset sisällöt

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden uudistuksen taustalla ovat hyvinvointialueen uuden organisaatorakenteen integraatiomahdollisuuksien hyödyntäminen, talouden reunaehdot sekä henkilöstön saatavuus. Uudistuksessa kehitetään mielenterveys- ja päihdepalveluiden asiakkaan palveluketjua painottaen ongelmien oikea-aikaista tunnistamista, varhaista tukea sekä hoidon käynnistämistä tarkoituksenmukaisella hoidon portaalla.

Uudistuksessa vahvistetaan erikoissairaanhoidon tukea perusterveydenhuoltoon, tehostetaan ja vahvistetaan peruspalveluiden henkilöstövoimavarojen käyttöä sekä vahvistetaan omaa palvelutuotantoa ostopalveluiden vähentämiseksi. Samalla uudistetaan organisaatio- ja johtamisrakenteita vastaamaan muuttuvia toimintamalleja ja parannetaan tilatehokkuutta lisäämällä palvelutuotannon ja hallinnon tilojen yhteiskäyttöä sekä tiivistämällä tuotannon tilankäyttöä.

Yhdistyvässä terveydenhuollon rakenteessa toimintakäytäntöjen suunnittelu ja toteutus tehdään tiiviissä yhteistyössä sosiaalipalveluiden kanssa. Yhteistyötä vahvistetaan erityisesti ikääntyneiden palveluiden ja lastensuojelun toimijoiden kanssa, huomioiden muuttuvat palvelutarpeet ja väestörakenteen kehitys.

Aikuisten mielenterveys- ja päihdepalveluissa perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palvelut yhdistetään yhdeksi kokonaisuudeksi, joka muodostaa Pohjois-Savon mielenterveys- ja päihdepalvelut. Toiminta perustuu kolmen aluekeskuksen malliin, joissa aluekeskuksina toimivat Iisalmi, Kuopio ja Varkaus. Aluekeskukset tuottavat laajoja palveluja alueensa väestölle ja tukevat ympäröiviä toimipisteitä palvelutarpeen mukaisesti.

Päihdepalvelusäätiön tuottama päihdehoitotoiminta siirretään hyvinvointialueen omaksi toiminnaksi sopimuskauden päättyessä loppuvuodesta 2026. Alueellinen päihdetyö tuotetaan jatkossa koko hyvinvointialueen laajuisesti Pohjois-Savon hyvinvointialueen päihdepalveluista, ja päihdepsykiatrian poliklinikat toimivat Iisalmessa, Kuopiossa ja Varkaudessa. Päihdetyön osaamista tarjotaan alueellisesti, ja päihdekuntoutusta vahvistetaan osastokuntoutuksen alueellisella laajentamisella.

Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluissa tuetaan ikäkausisiirtymiä yksilöllisen harkinnan perusteella perheet ja verkostot huomioiden. Kaikissa yksiköissä lapsen ja nuoren hoito toteutuu yhteistyössä vanhempien, huoltajien sekä muiden läheisten aikuisten kanssa. Toiminnassa siirrytään erillisistä rakenteista integroidumpiin toimintamalleihin sekä sisällön että resurssien näkökulmasta. Tavoitteena on saavuttaa integraatiohyötyjä

toimintatapojen uudistamisella, yhteisten tavoitteiden asettamisella ja olemassa olevan osaamisen tehokkaammalla hyödyntämisellä.